

children (including those of slaves and Hottentots) in school was the ordinary procedure . . . The Lieutenant-Governor, Major-General Bourke, in writing to the Landdrost of Albany in October, 1827, in connection with the unsatisfactory state of the two free schools in Grahamstown, said: 'The distinction between white and coloured children is not observed in any of the other free schools in the Colony that I am aware of and should if possible be avoided.'⁽¹⁴⁾ Volgens die landdros van Graaff-Reinet het kinders van die verskillende rasse na dieselfde skool gegaan: „ . . . at Graaff-Reinet children of colour mixed indiscriminately with others without calling forth any remonstrance . . . ”⁽¹⁵⁾

As dit die optrede teenoor gekleurdes in kerk en skool was, dan verbaas dit 'n mens nie dat selfs nie een van Piet Retief se redes vir die Groot Trek enigsins 'n verwysing na die misgunning van burgerlike regte aan die nie-blankes bevat nie. Hy kla oor inwendige beroeringe, die manier 'van vrystelling van slawe, stelselmatige en aanhoudende plundering deur Kaffers en ander Kleurlinge, en die „onregverdige blaam wat daar op ons gelê is deur belanghebbende en oneerlike persone, onder die dekmantel van godsdiens — persone wie se getuienis in Engeland geglo word tot uitsluiting van alle bewysmiddele in ons voordeel”.⁽¹⁶⁾

Om nou te beweer dat „die gelykstellingspolitiek van die Engelse regering onder filantropiese en liberalistiese invloed, wat sy toppunt in Ordonnansie 50 van 1828 bereik het, teen die fundamentele opvattinge van die Afrikaners indruis”,⁽¹⁷⁾ is nie die volle waarheid nie. „Bewysmiddele in ons voordeel” dui daarop dat die koloniste nie teen die burgerlike regte van die nie-blankes was nie, maar teen die misdaad van daardie rasse — misdaad wat hoofsaaklik uit leeglopery voortgespruit het. Die stryd het immers gegaan oor watter plek die Hottentotte binne die maatskappy sou inneem en of hulle aan spesiale wette onderwerp sou word ten einde leeglopery te bekamp. Die sendelinge en filantropie was van mening dat dieselfde wette op almal van toepassing moet wees, terwyl sommige goewerneurs en die koloniste van mening was dat 'n spesiale leegloperwet vir die nie-blankes nodig was.

(14) Cory, G. E.: *The Rise of South Africa*, Vol. II, p. 213.

(15) *Ibid.*

(16) V. d. Walt, Wiid en Geyer: *Geskiedenis van S.A.*, deel I, p. 268.

(17) *Ibid.*, p. 274.

N.S.: Hierdie artikel is gebaseer op navorsingswerk vir my D.Phil.-proefskrif: *Die ontstaan van die nie-blanke stemreg en die verskansing daarvan in die Suid-Afrika-Wet, 1908*. Universiteit Stellenbosch.

Verbetering

Die bydrae van S. P. Jordaan (Historia III, 4, bl. 230), moet soos volg getiteld wees: „Die Fort op die Plaas Keerom”.